

Γ Α ' Π α ν ε λ λ ή ν ι ο Θ ε ο λ ο γ ι κ ό - Ε π ι σ τ η μ ο ν ι κ ό Σ υ ν έ δ ρ ι ο

«Ορθόδοξη ελληνική παιδεία: Από τον Ιωάννη

Καποδίστρια στον π. Γεώργιο Μεταλληνό...».

«Επιβεβαίωση των θέσεων του π. Γεωργίου Μεταλληνού στη σύγχρονη έρευνα, ως προς τον ορθόδοξο χαρακτήρα του Μαθήματος των Θρησκευτικών»

Βασιλική Ματιάκη

Δρ Θεολογίας, Θεολόγος

Οι θέσεις του π. Γεωργίου Μεταλληνού είναι ξεκάθαρες και σαφείς ως προς τη διαπίστωση πως το Μάθημα των Θρησκευτικών (ΜτΘ) προσφέρει βασικές γνώσεις για την ιστορική πορεία και παρουσία του Χριστιανισμού, και ειδικά της Ορθοδοξίας, τη λατρεία, την τέχνη και τη ζωή της. Πιο συγκεκριμένα για τον χαρακτήρα, τον σκοπό και το περιεχόμενο του ΜτΘ διατυπώνει τις ακόλουθες θέσεις¹:

- ☞ **Συμφωνεί** με την αναδιατύπωση του «σκοπού» του Μ.τ.Θ., καθοριζόμενο – και πάλι- από την Πολιτεία (ΦΕΚ 303/13.3.2003): «Η διδασκαλία του Μ.τ.Θ. συμβάλλει: Στην απόκτηση γνώσεων γύρω από τη χριστιανική πίστη και την Ορθόδοξη Χριστιανική παράδοση. Στην προβολή της ορθόδοξης πνευματικότητας ως ατομικού και συλλογικού βιώματος. Στην κατανόηση της χριστιανικής πίστης, ως μέσου νοηματοδότησης του κόσμου και της ζωής».
- ☞ **Συμφωνεί** επίσης με τον σκοπό «τού μαθήματος, όπως προσδιορίστηκε με τον ισχύοντα έως σήμερα, Ν. 1566/1985 και τις αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, ότι δηλαδή σκοπός του μαθήματος είναι: *«Η φανέρωση των αληθειών του Χριστού για τον Θεό, για τον κόσμο και για τον άνθρωπο, η μύηση, δηλαδή η βιωματική συμμετοχή) των μαθητών στις σωτήριες αλήθειες του Χριστιανισμού με την ορθόδοξη πίστη και ζωή... η βίωση των αληθειών της ορθόδοξης χριστιανικής πίστεως στις συγκεκριμένες περιστάσεις της καθημερινής ζωής τού μαθητή».*
- ☞ **Συμφωνεί** ακόμη με την αναδιατύπωση του σκοπού του μαθήματος που έγινε με τα Προγράμματα του 2003-2006, σύμφωνα με τον οποίο: *«Η διδασκαλία του Μ.τ.Θ. συμβάλλει στην απόκτηση γνώσεων γύρω από τη χριστιανική πίστη και την Ορθόδοξη Χριστιανική παράδοση. Στην προβολή της ορθόδοξης πνευματικότητας ως ατομικού και συλλογικού βιώματος. Στην κατανόηση της χριστιανικής πίστης, ως μέσου νοηματοδότησης τού κόσμου και της ζωής».*
- ☞ **Διαφωνεί** με τις σύγχρονες παλινωδίες της πολιτείας: *«πού αδιαφορώντας για την ιστορική συνέχεια και συνοχή της κοινωνίας μας, στοχεύει, κατά τα φαινό-*

¹ π. Γεώργιος Μεταλληνός, «Το μάθημα των Θρησκευτικών και η αστασίαση θέση του στην Εθνική μας Παιδεία», [Εισήγησης Πρωτοπρ. Γεωργίου Δ. Μεταλληνού, Ομοτίμου Καθηγητού Παν/μίου Αθηνών, στην ΗΜΕΡΙΔΑ: «ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ: ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ή ΠΑΝΘΡΗΣΚΕΙΑΚΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ»; ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ 19-5-2012. <https://www.pemptousia.gr/2012/06/p-georgios-metallinos-to-mathima-ton-thr/>, προσπελάστηκε 3/6/2023.

μενα, σε μια «κοινωνία ουδέτερη» χωρίς ταυτότητα, χωρίς παραδόσεις, χωρίς ιστορία, χωρίς συλλογικά βιώματα, χωρίς (χριστιανική) ελπίδα»

☞ **Διαφωνεί**, επίσης, «με τη θρησκευολογική μετασκευή του μαθήματός μας, δήθεν για την πλουραλιστική κοινωνία μας, υποστηρίζοντας ότι το μάθημα απευθύνεται σε ορθόδοξους μαθητές και ότι λησμονείται έτσι, η επιστημονική αρχή, ότι η κατανόηση της ετερότητας προϋποθέτει καλή γνώση τού ιδίου και οικείου».

Οι παραπάνω διατυπώσεις του πατρός Μεταλληνού συμφωνούν, προαναγγέλλουν και επιβεβαιώνονται από τα αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών, που παρουσιάζονται στη συνέχεια, τα οποία σχετίζονται με τον σκοπό, τη φυσιογνωμία, την ταυτότητα και το περιεχόμενο του ΜτΘ στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

1^η έρευνα -Για τον χαρακτήρα του ΜτΘ (με αφορμή το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών των Θρησκευτικών του 2016²)

Έρευνα που εκπονήθηκε από εξειδικευμένους επιστήμονες της Πανελληνίου Ενώσεως Θεολόγων, κατά το χρονικό διάστημα 2017-2018, στην οποία διερευνήθηκαν οι στάσεις και οι απόψεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης -σε ευρύ (περίπου 1000 εκπαιδευτικοί) πανελλαδικό διαστρωματωμένο δείγμα στατιστικής τυχειότητας έδωσε τα ακόλουθα αποτελέσματα:

1. Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων με ποσοστό 96,4% δήλωσαν ότι το ΜτΘ πρέπει να υπάρχει στο ελληνικό σχολείο. Το 65,5% των ερωτηθέντων θεωρούν ότι πρέπει να υπάρχει γιατί το προβλέπει το σύνταγμα. Η συντριπτική πλειοψηφία 85,8%, ως κύριο λόγο για την ύπαρξη του ΜτΘ στο ελληνικό σχολείο θεωρεί τη συμβολή του στην ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης. Αντίστοιχο υψηλό, της τάξεως του 84%, είναι και το ποσοστό αυτών που θεωρούν ότι ενισχύει την παράδοση της ελληνικής κοινωνίας, αλλά και ότι βοηθάει τους μαθητές να κατανοούν την πίστη τους με ποσοστό 85,6% και ότι νοηματοδοτεί τη ζωή, με ποσοστό 86,9%.
2. Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων, με ποσοστό 86,7%, δεν θεωρεί ότι το ΜτΘ ενισχύει συντηρητικές τάσεις. Αξιοσημείωτο είναι ότι η συντριπτική πλειοψηφία, με ποσοστό 88,8% δεν θεωρεί ότι μέσω του μαθήματος δημιουργούνται θρησκευτικές προκαταλήψεις και δογματισμός, αλλά και δεν υπονομεύονται συγκρούσεις μεταξύ μαθητών διαφορετικών θρησκευτικών πεποιθήσεων, με ποσοστό 90,2%.
3. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων, με ποσοστό 77,9%, θεωρεί ότι το ΜτΘ προσφέρει στον μαθητή μάθηση σχετικά με το θρησκευτικό φαινόμενο και συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων ανεκτική στάση έναντι των θρησκευτικών «άλλων» με ποσοστό 81,6%, ανάπτυξη ανεξάρτητης σκέψης με ποσοστό

---

² Ιωάννης Φύκαρης, Μαρία Ράντζου, Βασιλική Ματιάκη, *Τα Προγράμματα Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών στο ελληνικό σχολείο. Στάσεις των διδασκόντων*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2021, ISBN: 978-960-599-334-4

81,3%, παρακίνηση για ελεύθερη έκφραση με ποσοστό 83,5%, παροχή ευκαιριών στους μαθητές για θρησκευτικό προβληματισμό με ποσοστό 86,4%, αυτοπροσδιορισμό προσωπικής ταυτότητας με ποσοστό 80,8%, ανάδειξη οικουμενικών αξιών της ορθόδοξης πίστης με ποσοστό 86,4, κατανόηση και ερμηνεία του θεολογικού λόγου στη σύγχρονη εποχή με ποσοστό 80%, ανάπτυξη ηθικής συνείδησης με ποσοστό 84,8%, καθώς και προσωπική ανάπτυξη-διαμόρφωση αξιών και στάσεων με ποσοστό 87,8%.

4. Η συντριπτική πλειοψηφία με ποσοστό 84,9% δεν θεωρεί ότι το ΜτΘ είναι αποκομμένο από τα υπόλοιπα μαθήματα. Ως προς τη στάση των ερωτηθέντων σχετικά με τις απαλλαγές του ΜτΘ, η συντριπτική πλειοψηφία με ποσοστό 69,4% θεωρεί ότι δεν πρέπει να υπάρχουν, διότι δεν γίνεται κατήχηση μέσω του ΜτΘ.
5. Η άποψη των ερωτηθέντων για το εάν η ταυτόχρονη παρουσίαση δεδομένων όλων των γνωστών θρησκειών συμβάλλει στην ανάπτυξη θρησκευτικής γνώσης στους μαθητές, η πλειοψηφία με ποσοστό 54,7% θεωρεί ότι δεν συμβάλλει, γιατί προκαλεί γνωστική σύγχυση με συνέπεια τον αποπροσανατολισμό των μαθητών από το θρησκευτικό φαινόμενο.
6. Ως προς την ερώτηση ποια θα ήταν η πρότασή σας για το περιεχόμενο ενός σύγχρονου ΜτΘ, με σαφή ορθόδοξο προσανατολισμό και με άνοιγμα στις μεγάλες γνωστές θρησκείες συμφωνεί το 71,6%, με την επικέντρωση στη διασαφήνιση βασικών ορθόδοξων εννοιών συμφωνεί η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων με ποσοστό 73,5%. Με την πλήρη ανάπτυξη του βασικού ορθόδοξου κοσμοθεωρητικού άξονα και σύνδεση με τον κόσμο συμφωνεί η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων με ποσοστό 73,4%.

2^η έρευνα- Σε γονείς και κηδεμόνες για την ταυτότητα του ΜτΘ

Δεύτερη επιστημονική εμπειρική έρευνα αφορά σε διδακτορική διατριβή που υποστηρίχθηκε το 2020 στο Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στην οποία παρουσιάστηκαν τα πορίσματά της, σχετικά με τις στάσεις και τις αντιλήψεις 1032 γονέων/κηδεμόνων για τη διδασκαλία του Μαθήματος των Θρησκευτικών (ΜτΘ)³.

Από τα ερευνητικά δεδομένα προέκυψαν τα εξής πορίσματα:

α. Υιοθετείται το αμιγώς ορθόδοξο μάθημα, χωρίς αναφορές σε ξένα θρησκευόμενα (65%), β. παρουσιάζεται η επιλογή των γονέων για ένα ΜτΘ με ορθόδοξο προσανατολισμό και άνοιγμα σε άλλες θρησκείες, αλλά σε αυτόνομα διακριτά κεφάλαια των σχολικών εγχειριδίων (65%), γ. διαπιστώνεται η απόρριψη του πολυθρησκειακού χα-

³ Βασιλική Ματιάκη, Στάσεις και αντιλήψεις γονέων για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στο ελληνικό σχολείο: εμπειρική έρευνα, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 2020, <https://freader.ekt.gr/eadd/index.php?doc=47114>

ρακτήρα του μαθήματος (64%), δ. επιβεβαιώνονται τα υψηλά επίπεδα θετικής εκτίμησης, που αποδίδουν οι γονείς στην αξία και την ωφελιμότητα του ΜτΘ (82%), την οποία και συνδέουν με τη διδασκαλία του μηνύματος ζωής του ορθόδοξου χριστιανισμού (78%),

ε. Υπογραμμίζεται η ανάγκη να συνδέεται το ΜτΘ με την ορθόδοξη χριστιανική πίστη, ως συστατικό στοιχείο του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού (78%), στ. υποστηρίζεται ότι το ΜτΘ είναι σημαντικό να φέρνει σε επαφή τον μαθητή με την ενοριακή ζωή της Εκκλησίας (70%), ζ. ότι η διδασκαλία της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης επιδρά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού (77%) και η. ότι είναι ανισότιμη η αντιμετώπιση των ορθοδόξων μαθητών, όταν δεν διδάσκονται την πίστη τους συγκριτικά με αλλόθρησκους που τη διδάσκονται (65%).

Οι γονείς/κηδεμόνες που αποτέλεσαν τα υποκείμενα της έρευνας

1. Έχουν επίγνωση του γονικού δικαιώματος για την επιλογή της θρησκευτικής εκπαίδευσης των παιδιών (74%)
2. Θεωρούν σημαντικό το δικαίωμα να αποφασίζουν για το ΜτΘ (67%)
3. Έχουν προσωπικό ενδιαφέρον για το ΜτΘ (69%)

3^η έρευνα- Σε γονείς/κηδεμόνες για τη διδασκαλία του ΜτΘ στο Δημοτικό Σχολείο

Επιστημονική ομάδα της Πανελληνίας Ένωσης Θεολόγων απευθύνθηκε σε γονείς, προκειμένου να διαπιστωθεί, εάν τα παιδιά τους διδάχτηκαν ή διδάσκονται το Μάθημα των Θρησκευτικών στο Δημοτικό Σχολείο κανονικά και με πληρότητα ωρών και περιεχομένου, όπως ορίζει η ελληνική νομοθεσία. Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε από γονείς παιδιών που φοίτησαν κατά το σχολικό έτος 2021-2022 είτε στις τέσσερις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού είτε στην Α' και Β' Γυμνασίου.

A. Αναλύσεις δεδομένων

Στο ερωτηματολόγιο απάντησαν 702 άτομα/γονείς μαθητών και μαθητριών, εκ των οποίων 67, 9% είναι γυναίκες και το 32,1% άνδρες. Το 34,6% των γονέων που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο, έχουν παιδιά που φοιτούν στην Α' και Β' Γυμνασίου, ενώ το 65,4% έχουν παιδιά-μαθητές δημοτικού σχολείου (Γ' Δημοτικού-Στ' Δημοτικού).

Σε ερώτημα εάν το παιδί τους έχει διδαχθεί το Μάθημα των Θρησκευτικών (ΜτΘ) στις τέσσερις τελευταίες τάξεις (Γ' Δ' Ε' ΣΤ') του Δημοτικού σχολείου, όπου, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, είναι υποχρεωτική η διδασκαλία του, το 84,5% απάντησε «Ναι», το 8% «δεν είναι σίγουροι» και ένα 7,5% απάντησε «Όχι». Το 58,3% δήλωσε ότι τα παιδιά τους διδάχθηκαν το ΜτΘ μόνο στη Γ' και Δ' Δημοτικού.

Σε ερώτηση σχετικά με το εάν θεωρούν ότι το παιδί τους διδάχθηκε την προβλεπόμενη διδακτέα ύλη για το ΜτΘ κανονικά και ισότιμα με την ύλη των άλλων μαθημάτων, το 55,1% απάντησε “όχι”, το 28,9% απάντησε “ναι” και το 16% απάντησε “δεν είμαι σίγουρος”. Στην ερώτηση ποιοι είναι οι λόγοι που κατά τη γνώμη τους δεν διδάχθηκε το ΜτΘ, το 86,6% απάντησε ότι διδάχθηκε ελάχιστα, ενώ δόθηκε ποικιλία ερμηνειών για την απουσία διδασκαλίας του ΜτΘ. Επί παραδείγματι:

1. Διδάχθηκε με εσφαλμένο τρόπο κι αποσπασματικά
2. Διδάσκεται ανάλογα με τη διάθεσή του κάθε Δασκάλου.
3. Λόγω θρησκευτικών και πολιτικών πεποιθήσεων δασκάλου.
4. Διδάχθηκε γιατί ήταν σε ιδιωτικό
5. Κάθε φορά που το *έφερνε η συζήτηση*
6. Την ώρα των θρησκευτικών έκαναν γλώσσα ή μαθηματικά για να "προλάβουν την ύλη", σαν πιο "σημαντικά μαθήματα!
7. Είναι μόλις μία ώρα την εβδομάδα στις τελευταίες τάξεις και συχνά χάνονταν μαθήματα.
8. Ήταν επιφανειακή η ανάπτυξη των θεολογικών νοημάτων και χαμηλή η βαρύτητα, που δόθηκε σε σχέση με την αξία του μαθήματος
9. Ελλιπείς γνώσεις δασκάλου
10. Θεωρείται τουλάχιστον δευτερεύον μάθημα
11. Μη κατάρτιση δασκάλων

Σε ερώτηση σχετικά με τη στάση τους απέναντι στο Μάθημα των Θρησκευτικών και αν αυτό αποτελεί ένα από τα βασικά μαθήματα ανθρωπιστικής παιδείας στο Δημοτικό σχολείο, το 92,6% απάντησε θετικά, αν θεωρούν ότι το Μάθημα των Θρησκευτικών αποτελεί ένα από τα βασικά μαθήματα κοινωνικής ένταξης στο Δημοτικό σχολείο το 88,5% απάντησε θετικά, εάν θεωρούν οι γονείς σημαντικό το παιδί τους να αποκτήσει ορθόδοξη χριστιανική παιδεία στο Δημοτικό σχολείο, το 93,2% απάντησε θετικά.

B. Αποτελέσματα

Από τις αναλύσεις των δεδομένων της έρευνας διαφαίνονται τα εξής:

Οι γονείς διαπιστώνουν την μη ισότιμη διδασκαλία του ΜτΘ στο Δημοτικό σχολείο σε σχέση με τα υπόλοιπα μαθήματα και ότι το μάθημα διδάσκεται ελάχιστα στις τάξεις του Δημοτικού σχολείου, όπου η διδασκαλία του είναι υποχρεωτική (Γ έως Στ' Δημοτικού). Το γεγονός αυτό το αποδίδουν κυρίως: α) στην έλλειψη κατάρτισης των δασκάλων, β) στην υποτίμηση της αξίας του μαθήματος για ιδεολογικούς και άλλους λόγους. Ωστόσο οι γονείς εκτιμούν και αξιολογούν το ΜτΘ ως ένα από τα κύρια μαθήματα ανθρωπιστικής παιδείας και κοινωνικής ένταξης των μαθητών, στο δημοτικό σχολείο. Στη συντριπτική πλειονοψηφία τους, οι γονείς επιθυμούν και θεωρούν σημαντικό το παιδί τους να λαμβάνει στο Δημοτικό σχολείο ορθόδοξη χριστιανική παιδεία.

Γ. Συζήτηση

Οι γονείς, αν και θεωρούν την ορθόδοξη χριστιανική παιδεία των παιδιών τους για το Δημοτικό σχολείο σημαντική και την επιθυμούν, διαπιστώνουν πως αυτή δεν παρέχεται, όπως και όσο χρειάζεται. Επιπλέον, από τα αποτελέσματα της έρευνας θίγεται το ζήτημα περί σοβαρής υποβάθμισης του ΜτΘ στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Γενικά συμπεράσματα

Από τα αποτελέσματα των δεδομένων των παραπάνω τριών ερευνών διαπιστώνουμε πως το μάθημα των Θρησκευτικών χαίρει υψηλής αποδοχής από τους έλληνες γονείς και εκπαιδευτικούς, οι οποίοι το αναγνωρίζουν ως σημαντικό μορφωτικό αγαθό, που συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών και υπηρετεί με υψηλά επίπεδα αποτελεσματικότητας τους σκοπούς της Αγωγής και της Παιδείας. Οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί απορρίπτουν τον πολυθρησκειακό χαρακτήρα του μαθήματος, ενώ αντίθετα εμφανίζονται υπέρμαχοι του ορθόδοξου περιεχόμενου και προσανατολισμού του.